

ВІДГУК
офіційного опонента
про дисертацію Романів Тамари Богданівни
«Остап Терлецький у суспільно-політичному житті Галичини останньої
третини ХІХ століття», представленій на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук за спеціальністю
07.00.01 - історія України

На сучасному етапі розвитку української історичної науки дослідники розробляють теорії і вдосконалюють методологію наукових студій, зміцнюють їх зв'язок із питаннями національного відродження, всебічно, об'єктивно і неупереджено описують історичне минуле. В цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження видатних історичних постатей, особистостей, послідовна праця яких була скерована на утвердження українських національних цінностей.

До таких діячів, які перебували в епіцентрі національних процесів, на вістрі боротьби за утвердження ідеї соборності України, самоусвідомлення українського народу, його культурного розвитку в останній третині ХІХ ст., належав Остап Степанович Терлецький (1850-1902). Був активним учасником молодіжного руху в Галичині, головою віденської студентської «Січі» (1874 р.), організатором перших соціалістичних видань, одним із засновників Русько-Української радикальної партії, адвокатом. Публіцистичні та наукові видання О. Терлецького були співзвучні з європейським демократичним рухом останньої третини ХІХ ст.

Аналізуючи українську історіографію, відзначимо відсутність комплексного вивчення діяльності О. Терлецького. В наукових працях відображено лише окремі фрагменти, пов'язані з його літературною та літературно-критичною творчістю, в основному соціалістичного спрямування. Особливу увагу в історичній літературі приділено соціалістичним процесам

1877–1878 рр., а в цьому контексті – постатям І. Франка та М. Павлика; особистість Остапа Терлецького згадано принагідно.

З огляду на це нагромадження, детальне вивчення, узагальнення, систематизація наукового матеріалу про О. Терлецького, видатного суспільно-політичного діяча Галичини останньої третини ХІХ ст., видається актуальним.

Задекларована дисертанткою проблема має цінне наукове значення, оскільки дає можливість: комплексно проаналізувати формування світогляду та становлення громадянської позиції О. Терлецького в умовах Австро-Угорщини, конституційний лад якої відносно сприяв розвитку українського національно-культурного та політичного руху; відстежити трансформацію суспільних поглядів О. Терлецького у період навчання в Станіславівській гімназії, Львівському та Віденському університетах, під час перебування в студентському товаристві «Січ» у Відні, а також у народовських молодіжних організаціях; охарактеризувати видавничу діяльність та публіцистичну творчість О. Терлецького, з'ясувати вплив сучасників на неї.

Здобувачка поставила за мету дослідити діяльність Остапа Терлецького відповідно до найважливіших етапів його політичної праці та наукової і публіцистичної роботи, визначити його місце в процесі українського національно-культурного розвитку в Австро-Угорщині в останній третині ХІХ ст.

Варто зауважити, що переконлива методологічна основа дозволила дисертантці чітко структурувати і ґрунтовно описати зібраний фактичний матеріал, водночас надали роботі новизни.

Рецензована праця ґрунтується на широкій джерельній базі. Привертають увагу оригінальні архівні матеріали, зокрема документи Державного архіву Івано-Франківської області, Центрального державного історичного архіву України у Львові, Державного архіву Львівської області. Авторка використала матеріали Архіву Віденського університету (Archiv der universität Wien), Державного Архіву у м. Відень (Haus, Hof-und Staatsarchiv, Wien), Австрійської

національної бібліотеки (Österreichische Nationalbibliothek), які рідко використовувалися в українських дослідженнях. Матеріали Відділу рукописних фондів і текстології Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, Відділу рукописів і Відділу україніки Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника увиразнили ґрунтовність і достовірність дослідження. Висновкові положення корелюють із поставленими завданнями, відображають дослідницьку візію здобувачки.

Структура дисертації добре продумана та побудована за проблемно-хронологічним принципом і складається зі вступу, основної частини (чотири розділи), висновків, списку використаних джерел та літератури, додатків. Обсяг рукопису – 221 с. (основний текст – 182 с.), список використаних джерел нараховує 383 позиції.

У вступі (с. 16–27) відображено всі структурні компоненти згідно з вимогами до такого виду наукових робіт: добре обґрунтовано актуальність теми, її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету і завдання, об'єкт та предмет наукового пошуку, методи дослідження, хронологічні рамки, територіальні межі, розкрито наукову новизну одержаних результатів, практичне значення дисертації, подано інформацію про апробацію результатів дослідження та структуру дисертації.

У першому розділі – «Історіографія, джерела, методологічні основи дослідження» (с. 28–78) – авторка характеризує публікації Івана Франка про видання О. Терлецького, аналізує оціночні судження про суспільно-політичну та науково-публіцистичну діяльність Остапа Терлецького в працях відомих сучасників, серед яких: Михайло Павлик, Володимир Гнатюк, Іван Левицький та інші. Окремо охарактеризовано ідеологічні стереотипи, притаманні радянській історіографії, та стан наукового осмислення проблеми сучасними українськими істориками.

Тамара Богданівна Романів ретельно проаналізувала неопубліковані документи з українських та закордонних архівів, дослідила епістолярну

На основі викладеного і проаналізованого матеріалу дисертантка зробила узагальнення та сформулювала чіткі, логічні висновки дослідження (с. 190–197).

Відзначаючи ґрунтовність і структурованість рецензованої праці, окреслимо деякі застереження. Дисертація виконана із залученням значної джерельної бази, що суттєво посилює висновкові позиції дослідження, однак, вважаємо, що історіографічний огляд у науковій роботі занадто розлогий, окремі його частини можна було б скоротити. Водночас аналіз деяких фондів, на яких базується кандидатська дисертація, можна було б розширити. Наприклад, аналіз документів із Центрального державного історичного архіву України у Львові можна було б подати детальніше, це зрештою стосується і окремих документів із Державного архіву Львівської області.

На наш погляд, чіткішої аргументації вимагають положення про «соціальну базу» літературних та публіцистичних творів Остапа Терлецького. Варто було б детальніше сфокусуватися на політичній діяльності О. Терлецького та окреслити положення про програмні засади Русько-Української радикальної партії.

Вважаємо, що більш детальне представлення практичної адвокатської діяльності Остапа Терлецького у IV розділі увиразнило би міркування дисертантки про його діяльність у правовій царині.

Висловлені побажання не применшують наукового значення рецензованої дисертації, яка загалом справляє позитивне враження. Дисертантка продемонструвала вміння самостійно ставити і аргументовано розвивати не досліджені досі проблеми, визначати їх засадничі аспекти, давати відповіді на належному аналітичному і науковому рівні. У процесі наукового пошуку здобувачка оволоділа методикою історичного дослідження, виявила вміння працювати з літературою та джерелами, аналізувати факти і явища. Завдяки застосуванню репрезентативної джерельної бази в поєднанні зі здобутками української та зарубіжної історіографії обрану наукову проблему досліджено в

висвітлено соціально-економічні, політичні та публіцистичні праці вченого і громадського діяча. Дослідниця доводить, що стаття Остапа Терлецького «Галицько-руський нарід і галицько-руські народовці» (1874 р.) була суспільно значимою, викликала жваве обговорення в громадських середовищах. Вчений різко виступив проти русофілів-москвофілів, вважаючи, що цей напрям і в суспільному житті, і в літературі веде до занепадництва та реакційності. Водночас дисертантка провела детальний аналіз публікацій, які розкривають соціально-економічні проблеми, і окреслила погляди О.Терлецького щодо зубожілого стану українського селянства. Він вважав, що таке становище стало наслідком малоземелля, відсутності заробітків, освіти та інших пов'язаних з цим соціальних чинників (с.140-141). У 1894-1895 рр. опубліковану найбільшу працю науковця «Літературні стремління галицьких русинів від 1772 до 1872 рр.», в якій деталізовано літературний процес галицьких українців в складі Австрії. Дисертантка відзначає, що праця стала новаторським явищем як за жанром, так і за методологією дослідження (с.148). Т. Б. Романів з'ясувала, що наукова і публіцистична спадщина відображає суспільно-політичні, економічні та літературні процеси в Галичині упродовж кінця XVIII до початку XX століття. Публіцистична діяльність О.Терлецького окреслювала шлях українства до державності, який пролягав через «просвітительство в національно-політичному житті» (с. 165).

У четвертому розділі «Історико-правові погляди Остапа Терлецького» (с.169-189) дослідниця акцентує увагу на переконаннях О.Терлецького щодо державно-правових перспектив українців в Галичині з опертям на економічне, політичне, національне і духовне звільнення народу. О. Терлецький з-поміж іншого зазначав, що головну роль у суспільному процесі відіграє народ, а його рух по шляху історичного розвитку є закономірним для суспільства. Теоретичні положення про сутність держави і права О. Терлецький реалізував на практиці, захистивши докторську дисертацію та працюючи адвокатом.

На основі викладеного і проаналізованого матеріалу дисертантка зробила узагальнення та сформулювала чіткі, логічні висновки дослідження (с. 190–197).

Відзначаючи ґрунтовність і структурованість рецензованої праці, окреслимо деякі застереження. Дисертація виконана із залученням значної джерельної бази, що суттєво посилює висновкові позиції дослідження, однак, вважаємо, що історіографічний огляд у науковій роботі занадто розлогий, окремі його частини можна було б скоротити. Водночас аналіз деяких фондів, на яких базується кандидатська дисертація, можна було б розширити. Наприклад, аналіз документів із Центрального державного історичного архіву України у Львові можна було б подати детальніше, це зрештою стосується і окремих документів із Державного архіву Львівської області.

На наш погляд, чіткішої аргументації вимагають положення про «соціальну базу» літературних та публіцистичних творів Остапа Терлецького. Варто було б детальніше сфокусуватися на політичній діяльності О. Терлецького та окреслити положення про програмні засади Русько-Української радикальної партії.

Вважаємо, що більш детальне представлення практичної адвокатської діяльності Остапа Терлецького у IV розділі увиразнило би міркування дисертантки про його діяльність у правовій царині.

Висловлені побажання не применшують наукового значення рецензованої дисертації, яка загалом справляє позитивне враження. Дисертантка продемонструвала вміння самостійно ставити і аргументовано розвивати не досліджені досі проблеми, визначати їх засадничі аспекти, давати відповіді на належному аналітичному і науковому рівні. У процесі наукового пошуку здобувачка оволоділа методикою історичного дослідження, виявила вміння працювати з літературою та джерелами, аналізувати факти і явища. Завдяки застосуванню репрезентативної джерельної бази в поєднанні зі здобутками української та зарубіжної історіографії обрану наукову проблему досліджено в

достатній мірі, сформовано нові підходи до аналізу діяльності ліворадикального руху в Західній Україні.

Отже, рецензована дисертація відповідає вимогам ДАК України, що ставлять до такого виду робіт, а її автор – Тамара Богданівна Романів – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

**Офіційний опонент –
кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії України,
археології та спеціальних
галузей історичних наук
декан історичного факультету
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка**

В. В. Місько